Nasa yuwearen biziberritze prozesua euskal-nasen arteko elkarlana

Ane Ortega & Arkaitz Zarraga

Hitz Adina Mintzo:

Hizkuntza gutxituak ezagutzeko zikloa

Oihaneder Euskararen Etxea

Gasteiz, 2020ko abenduaren 16

BAM
Begoñako Andra Mari
IRAKASLEEN UNIBERTSITATE ESKOLA
ESCUELA UNIVERSITARIA DE MAGISTERIO

Munduko Hizkuntza Ondarearen UNESCO Katedra

Cátedra UNESCO de Patrimonio Lingüístico Mundial

UNESCO Chair on World Language Heritage

garabide

Hitzaldi honetan:

- Nasa herria eta nasa yuwe hizkuntza
- Garabideren hizkuntza-lankidetzaren eredua
- Nasa-euskal lankidetza
    - Helduen irakaskuntzan egindako lana
- Ondorioak eta azken gogoetak

1. Nasak
eta euren hizkuntza:
NASA YUWE

Nasatarrak Cauca eskualdean, Colombian

Nasa yuwe-a

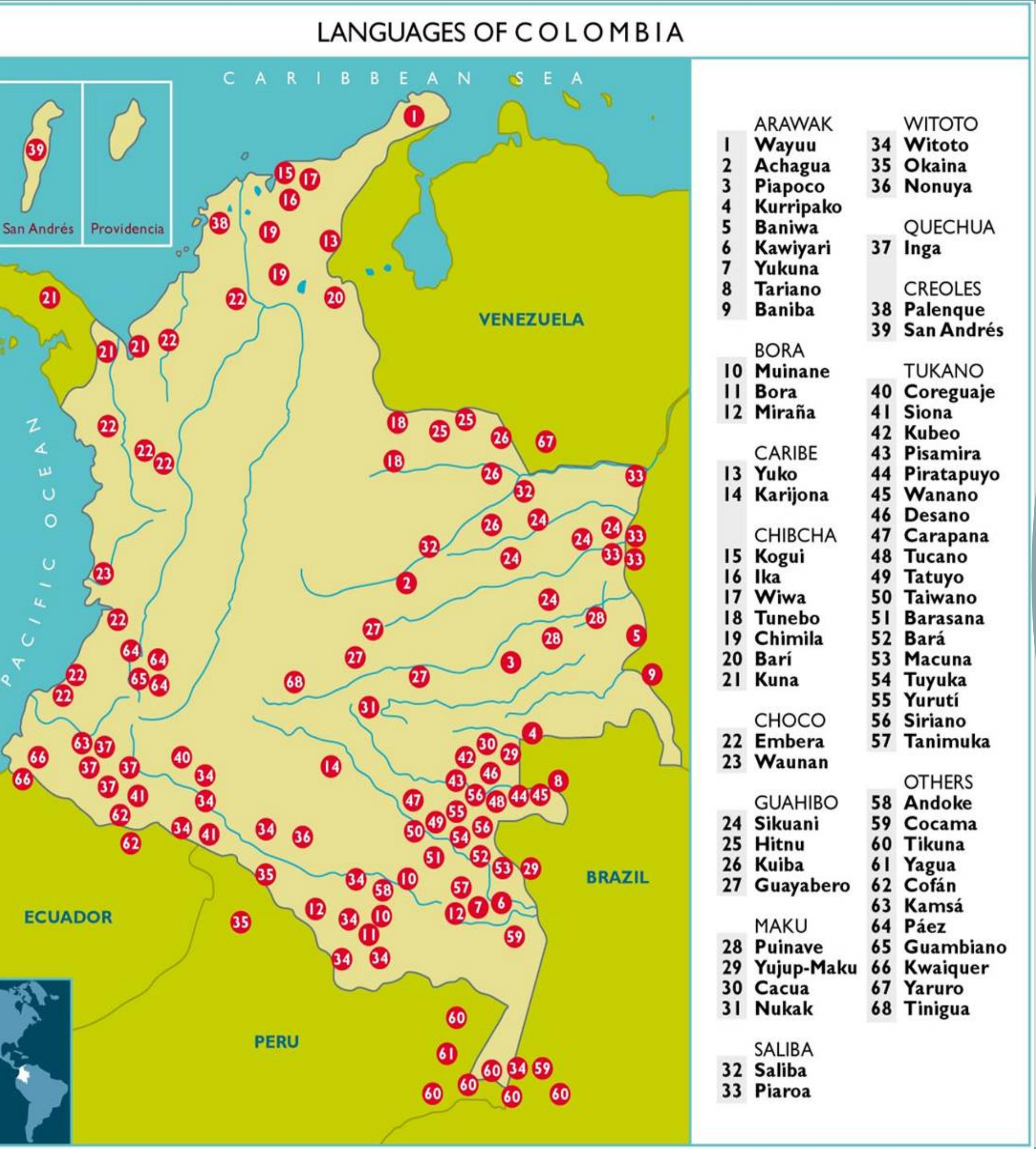

- Kolonbian 63 hizkuntza daude. Nasa herriak (Paez) Nasa yuwe hizkuntzan mintzo da.
- Kolonbiako bigarrena da hiztun kopuruari dagokionez.
- Cauca eskualdean bizi dira nagusiki, eta inguruko zenbait eskualdetan.

Nasa herriaren inguruko hainbat datu

- 400 urte zapalkuntza pairatzen (eta aurre egiten)
- Andeetara baztertuak
- Lurraldea berreskuratzeko borroka latza. Lurraldearen berreskuratze partziala
- Bortizkerian murgilduta
- Antolakuntza sozio-politikarako gaitasuna handia (CRIC)

  https://www.cric-colombia.org/portal/

- Eskumen batzuk onartuta:

  lurraldearen zaintza (*Kiwe teghnak*),

  hezkuntza, osasuna eta justizia.

Nasa yuwe hizkuntzaren egoera

- Ko-ofiziala nasa lurraldeetan baina inongo babesarik gabe

- Hizkuntzaren ezagutza %30-40, bereziki belaunaldi helduetan
  - 400.000 nasa, 140.000 dira nasa yuwe hiztunak
  - Hizkuntzaren bizitasun maila oso ezberdinak (ia %0 - %80)

- Belaunaldi arteko transmisioa etena

- Idatz-eredurik eza.
  - Sistema ortografikoaren estandarizazioa (2001)
  - Idazteko ohiturarik ez
  - Alfabetatu gabeak

- Hezkuntza-sistema gaztelaniaz
  - 2 ordu astean Nasa Yuwe ikasgai moduan.

- Helduen eskolak
  - Hiztunak irakasle
  - Ikasleak bai, baina emaitza eskasak

Nasa yuwe hizkuntzaren hainbat ezaugarri

- Hizkuntza isolatua
- Fonetika konplexua:
  - 37 kontsonante
  - 32 bokal (a,e,i,u bokaletan oinarrituak)
  - Egitura silabiko konplexua (adib.0-3 konts+ bokala)
- Eranskaria
- Hitz ordena: SOA

	Anteriores		Centrales	
	bilabiales	bilabiales palatalizadas	alveolares	alveolares palatalizadas
Oclusivas				
básicas	p	pʲ	t	tʲ
aspiradas	pʰ		tʰ	tʲʰ
prenasalizadas	ᵐp	ᵐpʲ	ⁿt	ⁿtʲ
Africadas				
básicas			ts	tsʲ
aspiradas			tsʰ	tsʲʰ
Fricativas				
básicas		ɸʲ	s	sʲ
prenasalizadas		ᵐɸʲ	ⁿs	ⁿsʲ
Laterales			l	lʲ
Nasales				
nasales	m		n	nʲ
aspiradas			nʰ	
Aproximantes	w			

NASEN KOSMOBISIOA

2. Garabideren hizkuntza-lankidetzaren planteamendua

Euskararen biziberritze-prozesuan bildutako esperientzia PARTEKATZEA:
ezagutza teorikoa, estrategiak, baliabideak eta metodologia.

Lankidetza-ereduaren zenbait ezaugarri

- Helburua da herrien eta arrisku egoeran dauden hizkuntzen garapen duina.
- Zubiak eratzea bilatzen du; hizkuntza biziberritzeko prozesuetan murgilduta dauden herrien arteko zubiak.
- Metatutako ezagutza teorikoa, estrategiak, metodologiak eta baliabideak partekatzeko bidea ematen du.
- Ez dago biziberritze eredu bakarra: herri bakoitzak berea sortu behar du.
- Elkarlan-sareak sortzea bilatzen du.

LANKIDETZAN PARTEKATZEA DA OINARRIA.

"Hizkuntzaren eta kulturaren biziberritze prozesua nahitaezko oinarria da jasangarritasunaren, giza eskubideen, genero berdintasunaren eta ekitatearen aldeko eraldaketa mugimenduetan" (www.garabide.eus)

3. Nasa herriarekin elkarlanean

Tunxivxu / Toribío

COLOMBIA
CAUCA DEPARTAMENTO MAPA
Valle del Cauca
Tolima
Huila
Caquetá
Nariño
Putumayo
COLOMBIA
Cauca
Puerto Tejada
Padilla
Miranda
Corinto
Caloto
Toribio
López de Micay
Buenos Aires
Santander de Quilichao
Suárez
Caldono
Jambaló
Morales
Páez
Timbiquí
Cajibío
Piendamó
Silvia
El Tambo
Inzá
Popayán
Totoró
Guapi
Timbío
Sotará
Argelia
Rosas
La Sierra
Puracé
Patía
Balboa
La Vega
Bolívar
Almaguer
San Sebastián
Mercaderes
Florencia
Santa Rosa
leyenda
línea costera
Departamento de Fronteras
Departamento de Capital
0 5 10 20 30 40
Copyright © 2014 www.mapsofworld.com
COLOMBIA
VENEZUELA
ECUADOR
PERÚ
BRASIL

Aurrekariak

Nasek hizkuntzaren biziberritzeari bultzada ematea erabaki.

- 2011 Hizkuntzaren sustatzaileak izendatu (*atpuçnas* – promotores lingüísticos)
- 2011 Nasa herriko kide bat Garabidek antolatutako ADITU ikastaroan
- 2011-2102 ACINeko Nasa yuwe Hariarekin lankidetza hitzarmena
- 2012 Lehenengo wasakkwewe'sx (murgiltze eskola), 7 umerekin (orain 4 eskola daude, 200 ikaslerekin).
- 2012 Lehen helduen eskolak. Formakuntza. (2018 200 ikasle.)

Lankidetza arloak

HEZKUNTZA

HIZKUNTZA PLANGINTZA

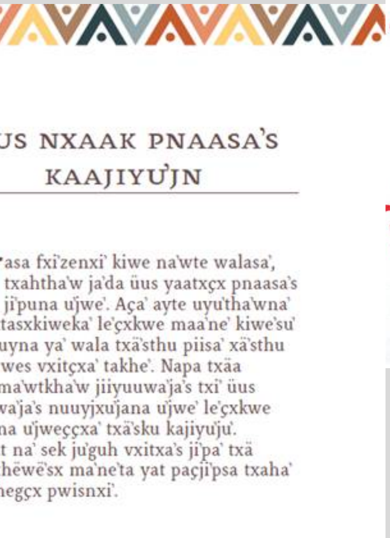
US NXAAK PNAASA'S
KAAJIYUJN

asa fxi'zenxi' kiwe na'wte walasa',
txahtha'w ja'da üus yaatxçx pnaasa's
ji'puna u'jwe'. Aça' ayte uyu'tha'wna'
tasxkiweka' le'çxkwe maa'ne' kiwe'su'
uyna ya' wala txä'sthu piisa' xä'sthu
wes vxitçxa' takhe'. Napa txäa
ma'wtkha'w jiiyuuwa'ja's txi' üus
va'ja's nuuyjxu'jana u'jwe' le'çxkwe
na u'jweççxa' txä'sku kajiyu'ju'.
t na' sek ju'guh vxitxa's ji'pa' txä
hëwë'sx ma'ne'ta yat paçji'psa txaha'
negçx pwisnxi'.

KULTUR SORKUNTZA

Lankidetza arloak

HELDUEN ESKOLAK

KOMUNIKAZIO ETA INFORMAZIOA

NASA YUWEZ MURGILTZE ESKOLAK

çej
sxapetuka
jxuth
txäa fxtü
çuz
kuma pathnxi
ukh
la regadera
çam suphil
pilkyap

4. Helduen alfabetatze eta irakaskuntza:

Nasa yuwe helduentzat

Beharrizanen azterketa

GEUK IDENTIFIKATUTAKOAK:

- Ikasleen interes handia. Irakasleak gogotsu.
- Irakasleak nasa yuwe hiztunak dira baina ez dute formakuntza handirik, ez linguistikorik, ez pedagogikorik
- Baliabide gutxi
- Corpusa garatu gabe: arlo batzuk arrotzak eta testu genero gutxi (batez ere idatzizkoak)..

EUREK IDENTIFIKATUTAKO HUTSUNEAK...

- "*Ez dakigu **zer irakatsi**…" Agurrak irakasten ari gara, animalien hiztegia, koloreak, abestiak baina…*
- "*Ez daukagu **metodologia** bat", ez dakigu zelan egin…*

Gure hasierako galderak eta hausnarketak:

- **Zein ibilbide** proposatuko diegu?
  - Formakuntza jasotzeaz batera behar dutena

- **Zein ikuspegi didaktiko** hartuko dugu nasa yuwe helduei irakasteko?
  - Baliagarria eta eginkorra. Motibagarria ikasleentzat

- **Zein produktu** sortu behar dugu?
  - Curricularra: Nasa yuwez A1 mailaren programa
  - Ikas materialak (liburua, fitxak, jolasak…)
  - Baliabideak: audioak, bideoak, testuak
  - Irakasle formatuak

IKUSPEGI DIDAKTIKO KOMUNIKATIBOA….

IKASLEEI, **TESTUTINGURU ERREALETAN ,** HIZKUNTZAREKIN ***ZERBAIT EGITEN*** IRAKASTEA DA, **EGOERA KOMUNIKATIBO** EZBERDINETAN HIZKUNTZA **ERABILTZEKO.**

IKUSPEGI DIDAKTIKOAK
MAILA GUZTIETAN ERAGITEN DU:

- IRAKASKUNTZA **HELBURUAK**

(Zer nahi dugu gure ikasleek nasa yuwez egitea?)

- IRAKASTEKO AUKERATUKO DITUGUN **EDUKIAK** (Zer irakatsi?) + EDUKIEN PLANIFIKAZIOA (Diseinu curricularra)

- **METODOLOGIA**

(Nola irakatsi?)

DISEINU KURRIKULARRA:
oinarrizko maila diseinatzen irakasleekin

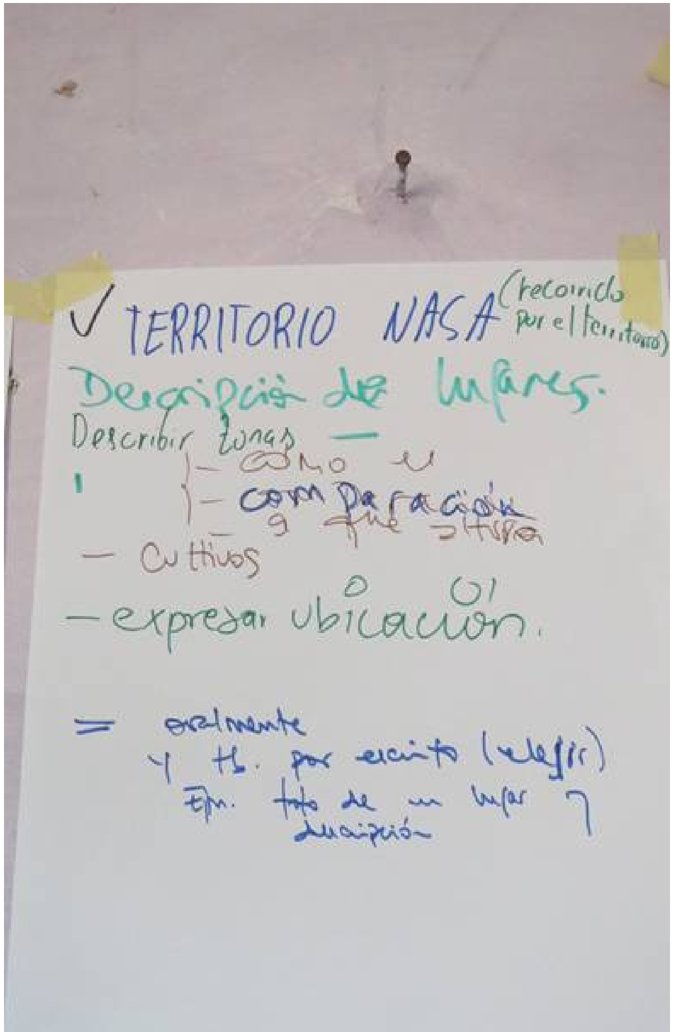

Nasa yuwe helduentzako oinarrizko maila (A1) PROGRAMA

Unitatea	**Azken ataza**
1. Pertsona berriak ezagutzen	CRICeko kongresuan izena eman (rol jokoa)
2. Ohiko harremanak	Klase-kideei familia aurkeztu argazki bat erabiliz
3. Nasa lurraldea	Nasen lurraldeko leku kuttuna deskribatu (ahozko aurkezpena)
4. Nasa kosmobisioko pertsonaiak	Nasen kosmobisioko pertsonaiak deskribatu (ahoz eta liburuxka batean)
5. Etxea	Etxe bat alokatu (rol jokoa)
6. Gure herria	Norberaren herria deskribatu
7. Erosketak	Erosketak merkatuan (benetan edo rol jokoa)
8. Ortua (TUL)	Landare katalogo bat osatu (zer da, zertarako erabiltzen da, nola landu)
9. Ekitaldi bat antolatu	Ekitaldi bat antolatu eta komunitateari horren berri eman
10. Errituala	Harmonizazio erritual batean parte-hartu

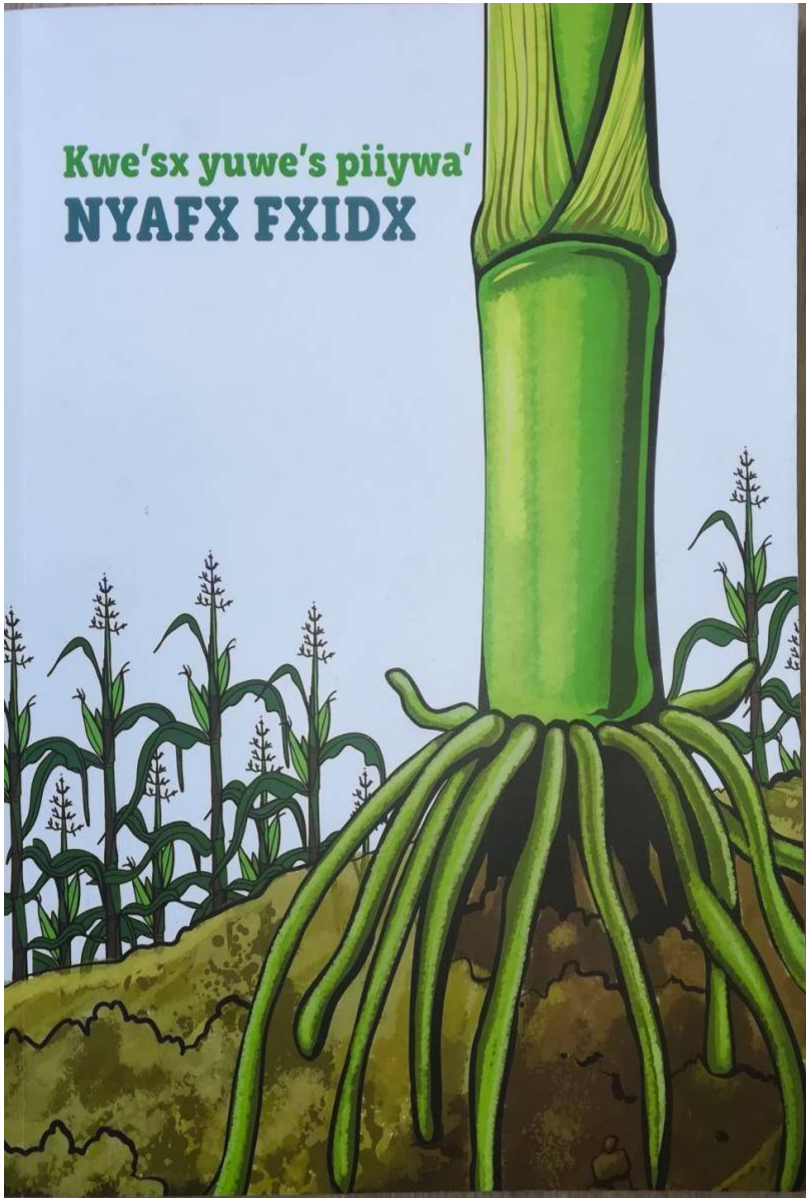

yuwe ya'ja

- Ësx aabwa
- Ya'ja vitha
- Yu' walan u'jwa
- Naçxwa' pejxi'nxis wala

Puutxwe'wnxi

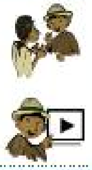

Ësx aabwa' ji'phunkhaw.
Ya'ja vithwa.
Pe'çewaja' ji'phunkhaw.
Yu' sxûu pewwã ji'phunkhaw.
Kiwe thê'j neewe'wnxi wêse'jxa.
ji'phunkhaw.
Yu' walan u'jwa ji'phunkhaw.

3.1 Naa yuwenxak kpahtxwe

Puutxwe'wnxi

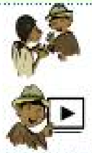

Txãjxnxun ûsth?
Ësx aab ûsig.
Ësx aab ûsik.
Txãjxnxun ûsth?
Pewun ûsik.

3.2 Naa eçte theggx meen fxi'jwe

Paawêse'jwe

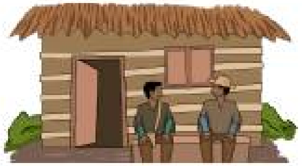

KOMUNITATEA TREBATZEN

Lana partekatzen

Hizkuntza Biziberritzeko Estrategiak Aditu ikastaroa (Euskal Herria 2016-2018)
Diplomatura en Estrategias de Revitalización Lingüística (Cauca, 2018)
Tecnología en Gestor de procesos de revitalización de la lengua nasa

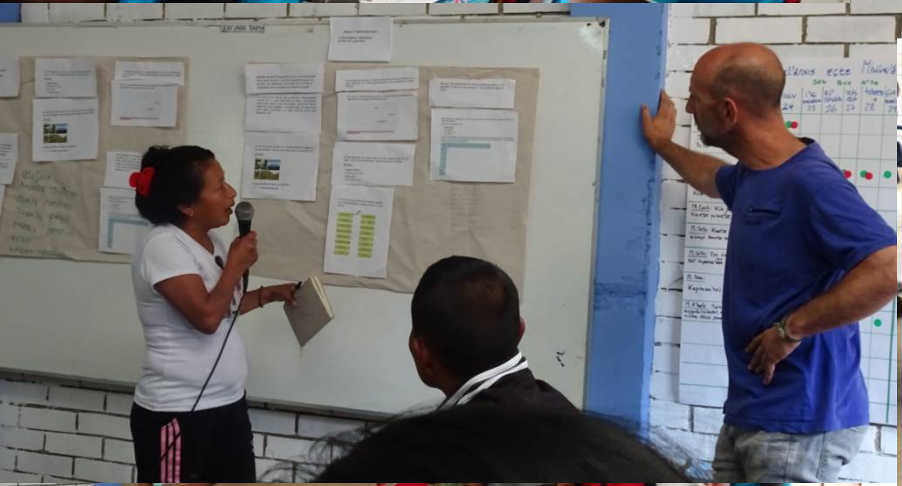

TECNOLOGÍA
NASA YUWE

IKASITAKOA, LORTUTAKOA…
LANKIDETZAREN ESPERIENTZIA

- Gu: desikasi elkarrekin ikasteko
- Irakasleak, gero eta autonomoagoak
- Nasak eta euskaldunak: ekipo ona
- Aldaketak herrian, promotoreen artean
- Promotoreak, ikasleak eta komunitatea ahaldundu dira

HAIEN GARAPENA, EUREN EREDUA:

- Hizkuntza erdigunean
- Kosmobisio nasa: espiritualitatea, lurra, natura
- Nasa identitatea
- Motibazioa. Herriaren kontzientziazioa, herriaren inplikazioa
- Behetik gorako prozesua
- Hezkuntza eredu burugaina
- Garapen eredu propioa, nasa eredua

ETA GERO BESTE HERRI BATZUENTZAT EREDU

Pay pay

Eskerrik asko

HITZ adina mintzo